

La șase luni de la dezastrul magazinului Polanski, Hans, Pășărarul, a devenit patronul unui mic dar elegant atelier de fotografiat din centrul orașului : *La foto Hans*. Când trecea pe lângă firma lui, tata se prăpădea de râs privind noua imagine a vânzătorului de păsări.

Bărbatul Polinei ținuse piept vieții cu o forță uimitoare. Păcat că era și tare încăpățânat. Când au intrat rușii în țară, dacă n-avea un dram de noroc, ar fi ajuns din nou în pragul falimentului. « Face totul de capul lui ! » îi zisese mamei Polina, supărată foc. « A dus marfa la Bâsceni și și-a obligat familia să se refugieze acolo, fără să ia în calcul riscurile. Ce a câștigat cu asta ? C-a pierdut tot ? Ba erau să și moară ca proștii, împușcați de hoți. Bine ar fi fost să stea pe loc, cum îl sfătuiseră Andrei, nu să intre în gura lupului. Andrei aflase ce-i prin sate și-l prevenise, dar cu cine să se înțeleagă ? Să rămână în oraș ? Ca să-l prade rușii ? Știe el ce face ! Știe pe naiba ! I-a zis Andrei că la Bâsceni n-or să-l prade rușii, ci românii lui, iar când o să se convingă de realitate, o să fie târziu ! » Așa s-a întâmplat.

Niște *revoluționari*, cunoscuți mai mult pentru jafuri, se jucau prin Bâsceni de-a bolșevicii cu armele furate de la nemți. Au tras și în casa în care se refugiase Carol. (Ziceau că fac revoluție ca rușii și o să-i omoare ei pe *exploatatorii care asupresc poporul*.) Cum să scapi dintr-o astfel de capcană ? Polina mi-a spus că Relei i-a venit atunci o idee genială. Noaptea, a aplecat pe ascuns cu banii familiei, deghizată în servitoare, înfruntând pericolele pădurii pe care era obligată s-o traverseze ca să poată lua trenul spre București.

Acolo o aștepta Andi și tot el trebuia s-o ajute să pună banii la loc sigur.

Când s-au întors din Bâsceni, deși pierduse toată marfa, Carol n-a fost obligat să apeleze la credite : și-a redeschis magazinul cu banii salvați de Rela.

Trei ani a fost liniștit, dar evenimentele urmau un curs tainic, iar acest curs, pe care nimeni n-ar fi putut să-l schimbe, se îndrepta împotriva lui. Carol era conștient de ce se întâmplă – într-o discuție îi vorbise tatei despre toate aceste lucruri.

Revelionul din 1948 îl găsi tare trist : abdicase regele. « A dispărut ultimul simbol al României moderne. Vin la putere prostia, impostura și primitivismul », i-a zis atunci tatei. « Valorile în care am crezut noi vor fi ucise. Țștia n-au Dumnezeu. Să fim mulțumiți dacă ne vor lăsa să supraviețuim. Acum înțeleg ce a vrut să spună Klaus înainte de plecare : „Răul piere în Germania, nu și în România !“ » N-a vrut să bea șampanie, *nu ridică paharul pentru începutul dezastrelui*. A mâncat o felie de piept de curcan și o bucată de plăcintă. Gustările tradiționale, migălos pregătite de Polina, icrele de Manciuira sau tortul cu fructe, care mamei i se păru delicios, nu i-au stârnit apetitul.

În vară, Carol a pierdut tot ce avea : casa, marfa și magazinul. Dacă nu i-ar fi dat bani Rela și Andi ca să-și cumpere strungul la care a învățat să lucreze, ajungea muritor de foame.

Furată de amintiri, nu știu când a trecut ziua. E timpul să mă întorc acasă. A început să-mi fie frig. S-a dus vara și n-am reușit să plec în concediu. Banii ! Schimbarea de regim nu mi-a adus mare lucru. Ade-

vărat că nu trag mâța de coadă ca alții, dar nici prea multe lucruri nu-mi pot permite.

Am ajuns în fosta mahala a Tohănenilor. Trebuie să recunosc că, deși e construită în 1893, casa mea încă arată bine. Au ruginit frunzele pe lăstarii creșcuți din ciotul teiului mutilat.

Copacul ăsta ne-a ferit de necaz în optzeci și nouă. Buldozerul scăpat de sub controlul mecanicului, în loc să se oprească în casă, a lovit teiul. Toată ziua am stat fără curent electric. Când s-a prăbușit copacul, firele prinse între crengile lui au căzut și ele. În graba cu care lucrau, muncitorii care au curățat locul de rămășițele arborelui lovit au lăsat ciotul în pământ. Se apropia sfârșitul lumii și ei nu terminaseră blocurile.

L-am lăsat acolo din respect pentru arbore, dar și ca memento al vremilor când, în afară de Dumnezeu, nu avusesem alt protector.

Ce s-a întâmplat în vara aceea nu se poate uita.

Buldozerele care lucrau cu spor la demolarea caselor din strada Tohăneni se apropiaseră de noi. Am primit actul de expropriere și despăgubirea de 72 000 de lei, dar, cum Consiliul Municipal n-avusese unde să ne dea repartiție, am rămas pe loc. Așteptam, de la o zi la alta, evacuarea.

Cu toate că n-am obiceiul să țin un jurnal, ce mi s-a întâmplat în vara lui 1989 am notat cu mare atenție într-o agendă. (Atunci am înțeles eu ce înseamnă samavolnicia !) Cu timpul uiți răul, proporțiile lui nu te mai înspăimântă, zici că tot ce a fost n-o să se repete, pierzi din vedere că în lumea noastră totul e

posibil. Apare unul, de exemplu, te ametește cu vorbele lui despre civilizație și ce bine e, ca apoi *să-ți facă binele* cu forța. Sunt aproape cincisprezece ani de când n-am deschis agenda.

« 10 iunie : Locuințele de vizavi au fost demolate. De la fereastra camerei mele privesc șoseaua și bulevardul Lenin. Cât de mult spațiu ! Un spațiu care mă înspăimântă. Plouă cu bășici, e o zi întunecoasă, mohorâtă, care mai mult seamănă a primăvară timpurie decât a vară. N-ai zice că ești în luna Drăgaicii. De-a lungul fostei străzi Tomaidei se întinde terenul viran, acoperit cu praf și cărămizi. Ploaia a transformat praful în băltoace pline cu noroi prin care circulă camioane încărcate de moloz și cărămizi. Peste ferestrele mele, împroșcate cu glod de mașinile grăbite, curge un jet de apă naturală care, dacă nu îndepărtează toată mizeria depusă, le mai luminează. Mă sufocă urâtul. Tare mi-e dor de copiii lui Rusu. Ce-i muștruluiam când jucau fotbal în stradă ! „Îmi spargeți geamurile ! De câte ori vreți să vă zic ?! Duceți-vă pe teren și jucați fotbal cât vreți !“, strigam furioasă și mă auzeam singură. Aș dori să-i văd bătând mingea – nu-mi pasă dacă, din neatenție, îmi sparg un geam. Pe locul casei lor acum nu mai e nimic. Locuința lui Gocic – o clădire frumoasă, cu tencuială vernil și cu giurgiuvele albe – așteaptă să-i vină azi rândul la demolat. Strada e pustie, nu se aud decât excavatoarele care bâzâie înnebunitor. Cupa cu gheare începe să muște din casa lui Fănică, cizmarul.

„Coană Șițo ! Coană Șițo ! Scoate steagul, coană Șițo, că vin nemții, coană Șițo !“ striga Ghiță, găzarul, în 1916. Stătea cu chirie pe Tomaidei, lângă Gocic, în casa lui Fănică. Bunică-mea, înțelegând

apelul, a pus repede ștergarul alb în poartă, semn că proprietarii nu-î primesc pe nemți cu ostilitate. »

În carnețelul Aurei Polanski am găsit câteva însemnări despre ce s-a întâmplat atunci în casa noastră :

« *Marți, 30 noiembrie 1916* : La zece și jumătate noaptea ne-am trezit cu geamurile sparte. Ne lovesc nemții, au ajuns la porțile Buzăului. Miercuri spre joi, la unu și jumătate, au început iar luptele. Întu-neric, explozii, spaimă. Orașul s-a predat sâmbătă, în zori. Avocatul Iarca și doctorul Șapcaliu au ieșit înaintea armatei germane ca să le spună militarilor în limba lor să nu fărâme cu tunurile casele oamenilor, că orașul se predă.

3 decembrie, dimineața : La ora opt fără cinci a venit la noi un neamț. Cotrobăie prin beci – caută mâncare hămesitul. Ia tot ce găsește : ouăle din cuiabar, sacii cu fasole, șunca afumată și butoaiele cu murături din cămară. Vasile, bucătarul, singurul care nu și-a pierdut cumpătul, face haz de necaz : „Nea Grigore, zice, Friții au rămas fără obuze, ascultă ce-ți spun eu ! De asta ți-au luat fasolea. Îi dă lui Friț să pape boabe și gata un obuz ! Buum ! Fărâmă Buzăul dintr-o lovitură !“

5 decembrie : Toată noaptea a nins. Nemții încar-tiruiți la noi ne-au scos în stradă de dimineață, să le curățăm zăpada. Dau ordinele prin tălmaci. Mă us-tură obrajii și mă dor mâinile din cauza gerului. N-au milă de femei, nici de copii. Sunt ocupanți. Pe Tin-cuța (aici e vorba de mama) au obligat-o să măture zăpada în urma noastră. Un copil de nici unsprezece ani ! Îi curg lacrimile pe obraji și mătură. Cui să se plângă ? (Mama nu mi-a vorbit niciodată despre acest episod.) Cât a aruncat zăpada cu lopata, tata i-a înju-

rat de mama focului, noroc că tălmaciul n-a vrut sau nu s-a priceput să traducă. La șaisprezece ani a fost la luarea Plevnei. Plecase voluntar, a primit și o decorație în 1877 de la Maiestatea Sa Carol I. Pentru ce luptase ? Ca să nu-și poată apăra azi copiii ? Îi e rușine de noi.

30 decembrie : Se aud clopotele bisericilor – asta înseamnă că armata germană a părăsit orașul. În zori, când m-am trezit, în casa noastră nu mai era picior de Friș. Au spălat putina pe furiș. Retragerea a avut loc noaptea, ca să nu-i vedem cum pleacă. Am scăpat și de conte, că ne zăpăcise : voia să-i fierbem două ouă trei minute, « *zwei Eier, drei Minuten* ». Afurisitul de neamț mânca dimineața numai ouă moi. Ducă-se ! Bucurie pe găini ! Au scăpat, săracele, de tribut.

4 ianuarie : În *Vocea Buzăului* scrie că ocupații n-au plecat cu mâna goală. Au luat cu ei icoane și sfeșnice de argint din Biserica Sfinții Îngeri (le-au zis babele că argintul îi apără de diavol și de vrăjitorii !), colecții din biblioteca Liceului « Hasdeu », mobilierul Palatului Comunal și tablouri pictate de Grigorescu. Băieți cultivați, au știut pe ce să pună ochii ! (Aici Aura ținuse să-și noteze o părere personală.) Așa a fost pentru noi ocupația nemțească. »

Nici ocupația rusească n-a fost mai blândă, spun cei care au trăit-o. După ce avusese norocul să se întoarcă viu din luptele grele de la Țiganca, tata a fost repartizat la un regiment din București. De frica bombelor care cădeau ploaie peste Capitală, mama plecase de câțeva vreme la Pârscov.

Evenimentul de la 23 august pe ai mei i-a găsit acolo – fuseseră lăsați la vatră rezerviștii. Cădeau bombe și în Pârscov, nu scăpaseră de ele. Loveau când nemții, hotărâți să se răzbune pe vechiul aliat, când americanii, care voiau să-i surprindă pe nemți în timpul retragerii. Explozii din belșug, iar rușii ajunseseră la Prut. Era foarte mare miza : de cum se sfârșea acest război depindea soarta generațiilor viitoare.

Proprietarul casei în care se refugiaseră ai mei era convins că vor scăpa cu viață dacă în timpul bombardamentului se ascund în beci. « Mare greșeală ! – i-ar fi zis tata. Dacă pică o bombă peste casă, ne îngroapă sub dărâmături. » Beciul lui nu poate fi transformat în adăpost. El a fost pe front și știe ce vorbește. Văzând tata că nu-i scoate din cap ideea, i-a zis mamei că e mai bine să iasă în spațiu deschis decât să rămână în pivniță și să fie îngropați de vii.

Pe dealuri bătea un vânt rău. Curenții de aer, adunați în vârtejuri, au rupt umbrela cu care tata încerca să mă protejeze. Cumplită vreme ! Frica de moarte, mi-a mărturisit el, era năucitoare. Urcau dealul cu vântul în față și cu sufletul înfricoșat de bubuiturile exploziilor apropiate când, la doi sau trei centimetri de capul meu, cade o schijă fierbinte. Tata m-a strâns la piept și a început să se-nchine. Gândul că aș fi putut muri îl îngrozise. În gaură de șarpe dacă s-ar fi ascuns, și acolo bombele ar fi venit peste noi. « Facă-se voia lui Dumnezeu ! » – zicea închinându-se cu privirea ațintită spre cer, singurul loc de unde mai spera să vină un ajutor.

Mulți ani a păstrat mama schija căzută pe deal. Un memento ? Un talisman, pentru că răul n-avusese putere asupra mea ?

După moartea ei, am aruncat « talismanul » la gunoi. La ce bun să-l țin în casă ? Dacă muream atunci... Asta era ! Probabil că n-ar fi avut cine să vorbească despre toate aceste întâmplări.

Marcată de ce trăise peste zi, când schija căzuse nu departe de capul meu, mama avusese un vis pe care îl considera prevestitor. Se făcea că intrase cu mine în brațe într-o biserică în care niște oameni așteptau în tăcere să stea de vorbă cu o tânără femeie care avea darul de a înlătura necazuri foarte mari. Când s-a apropiat de ea, femeia m-a privit, a aprins o lumânare groasă, mică, din ceară albă, și, fără ca mama să-i ceară sau s-o întrebe ceva, a auzit-o vorbindu-mi : « Ești o lumină pe fața apei. Ai minte și sensibilitate, înclinații artistice... Mână de om nu te răpune. » A mai spus două lucruri pe care mama nu le-a ținut minte. Când a întrebat-o cât să-i dea, femeia i-a cerut 200 de lei. Nu știa dacă are atâția bani la ea. Mama s-a trezit din vis în timp ce căuta în portofel banii. Ce voia să spună cu « o lumină pe fața apei » ? Că sunt născută într-o zodie de foc ? Poate s-a referit la momentul nașterii mele, când Saturn aflat în Rac, semn de apă, după spusele astrologului refugiat atunci în Pârscov, ar fi fost un indiciu malefic, aducător de moarte, de restricții, sărăcie și suferință. Parcă aveai nevoie de astrologi ca să înțelegi ce se întâmpla în lume !

Când tata fusese mobilizat în București, un prieten de familie apelase la un ofițer german ca s-o ajute pe mama să-și transporte lucrurile la Pârscov.

(Dacă ar fi rămas la Buzău, s-ar fi expus unor pericole, căci orașul era bombardat sistematic de anglo-americieni.) Într-o franțuzească stricată, ofițerul spusese aceleași lucruri despre care vorbise și astrologul. Lăsase acasă o soție cu doi copii mici, pe care nu știa dacă o să-i mai vadă. Fusesse mobilizat, nu plecase pe front din entuziasm. Nu știe ce caută în România când familia lui e în Hamburg și poate fi lovită ori-când de bombele anglo-americanilor. Crede că mama a avut mare curaj când a hotărât să dea naștere unui copil. Germania va pierde războiul, un război pe care n-ar fi trebuit să-l înceapă. În România vor intra rușii. E o chestiune de timp până să se întâmple toate astea. Ce soartă voi avea eu ? Copiii lui ? Cine știe ? Detesta războiul, care îl îndepărtase de casă și de familie. Mama nu știa ce să zică, nu se așteptase să audă lucrurile astea spuse de un neamț. Era sincer ? Înțelese nevoia lui de a-și ușura sufletul, dar pe timpurile acelea, o asemenea confesiune i se păru riscantă. Nu-i e frică să vorbească liber ? l-a întrebat ea. Nu, știe că e obligat să-și asume exercițiul tăcerii ca să treacă puntea cu bine, o punte foarte șubredă. Dar el nu și-a pierdut luciditatea. Tot drumul până la Pârscov n-a mai scos un cuvânt.

Venirea rușilor s-a produs pe neașteptate. Dimineață, spre ziuă, pe la începutul lui septembrie, niște necunoscuți au intrat în casa lui Sava Costea. Unul i-a pus tatei pușca în piept – îl anunța în felul ăsta, ajutat și de *perevodcic* (translator), că ne va face un control. În casă nu s-au aflat arme și nici soldați germani. După terminarea percheziției, noii aliați n-au plecat fără să ia ce le-a poftit inima : mâncarea din cămară și portofelul tatei din piele de șarpe, în care își

pusese ultima soldă primită. Îi plăcuse tare rusului portofelul.

« Ce spaimă am tras atunci ! » l-am auzit spunând pe Sava Costea într-o zi când ne vizitase în Buzău. « Auziserăm noi că rușii iubesc viața, că le plac tare băutura și femeile, și, ca să le potolească pofta, oame-nii au pitit toate fetele în podurile caselor. (Copilele mele au stat ascunse o săptămână.) Mâncare și băutura le-am dat. Țtia-s departe de casă și nu-i nici o bucurie să te mâne unul prin lume până la Berlin, ne-am zis. Ivan era hotărât să-i dea lui Friț o lecție ca să n-o uite. Îți da fiori câtă ură era în sufletele lor. »

Ce fac dacă îi prinde iarna în Pârscov ? Întrebarea asta, mi-a spus mama, le răpea somnul în acele zile. Nu găseau de mâncare, iar pentru mine era periculos să rămân acolo până în primăvară. La începutul lui noiembrie, pe o vreme urâtă, au plecat spre Buzău cu un tren de marfă care oprea în afara orașului. Ploua și începuse să bată crivățul. Cum mergeau cu mare grijă prin bălțile formate de-a lungul șoselei, le ieși în cale o trăsură, care opri în dreptul mamei. Doi domni la vreo cincizeci de ani salutară politicos, iar unul din ei o invită în trăsură, mai aveau un loc liber. N-ar fi vrut să-i deranjeze, le-a zis ea deloc încântată să plece singură cu niște străini. S-o lase în drum cu un copil în brațe și să plece spre oraș ? Nu se poate ! Cum o să meargă ea pe o astfel de vreme ? Avocatul Șercăianu și moșierul Papadopol, niște cunoștințe mai vechi ale tatei, se întorceau atunci acasă de la vie. A fost un mare noroc. Când tata a ajuns acasă înfrigurat și ud până la piele, mama adusese deja în dormitor dormeaza și niște pături împrumutate de la vecinii noștri.

După încetarea luptelor nu era deloc ușor să te descurci în Buzău. Orașul fusese lovit de bombardamente, clădirile din centru – distruse, nu exista lumină electrică, stâlpii de înaltă tensiune – puși la pământ... Cum să trăiești aici ? Tata, care nu evaluase corect situația, înțelegea că se pripise cu întoarcerea acasă, dar, mi-a spus el, cale întoarsă acum nu putea să facă.

Casa noastră, chiar dacă avea ferestrele smulse și doi pereți crăpați de suflul bombelor care loviseră depozitul de muniție, scăpase destul de bine, nu-i fusese afectată structura de rezistență. În noaptea aceea am dormit fără foc în sobă, înghesuiți pe divanul împrumutat de la Posea – vecinii noștri ne-au dat și pături ca să astupăm ferestrele. Crivățul se întetea, iar frigul devenise de nesuportat. Cum să oprească pătrunderea curenților reci ? De unde să iei meșteri și materiale ? Tata nu vedea decât o soluție : să bată scânduri în tocurile rupte și pe spatele lor să lipească niște cartoane groase, găsite prin pod. Mai bine de o lună am stat fără ferestre și fără geamuri. Era mai rău ca la Pârscov, unde își lăseseră lucrurile, dar, spuneau ei, trăiam în casa noastră și asta le dădea curajul să înfrunte realitatea.

Unde să se ducă ? Polanski nu se întorsese din refugiu, iar rudele rămase la Buzău nu se arătau bucuroase să ne aibă în casa lor. Să le dăm de mâncare, or fi gândit ei – de unde, când totul e scump și nu găsești nimic ? Oamenii reuniți în jurul mesei din fotografia rățicită în casa chiriașului nu mai erau aceiași și n-aveau să mai fie niciodată. Războiul le schimbă viața și obiceiurile.

Lucrul acesta părinții mei l-au înțeles mai bine într-o zi de Paști, când au primit pentru a doua oară

vizita aliaților din Est. În casa noastră au intrat trei soldați spunând nu știu ce pe rusește, iar unul dintre ei și-a îndreptat pușca spre tata. Despre ce era vorba n-aveai cum să afli dacă nu știai limba lor. Ai mei simțeau că îi privesc cu ochi bănuitori, ca pe niște foști aliați ai nemților în care nu trebuie să ai încredere. Instinctiv, mama m-a luat în brațe, « să nu mă sperii », dar nu cred că în momentul acela avusese timp să se gândească la ceva. Numai prezența de spirit a Mariei lui Boiangiu, o vecină care venise atunci să împartă pentru morți, cum e obiceiul, a salvat situația. Spre norocul nostru, femeia știa binișor rusește. I-a spus lui Ivan că mama s-a îmbolnăvit de tuberculoză din cauza mizeriei, s-o lase în pace, nu vede că-i slabă și gălbejită ? Nu era adevărat, mama era galbenă de frică, dar rusul care venise să caute spațiu pentru încartiruire nu trebuia să știe asta. Ivan a crezut ce i-a spus vecina și ne-a lăsat în pace. El nu împușcă femei și copii, i-ar fi zis Mariei. Când nemții au intrat în casa lui, au văzut o fotografie făcută în ziua în care plecase pe front – era îmbrăcat militar. Au înțeles că luptă împotriva lor și s-au răzbunat, i-au împușcat nevasta și cei trei copii. N-o să-și afle liniștea până nu intră în Berlin, speră s-apuce ziua aceea. Ura cu care i-a vorbit Mariei i se păru înfricoșătoare. Din ură, neamțul îi ucisese nevasta și copiii, și tot din ură pleca și el spre Berlin. Războiul dezlănțuise ce-i mai rău în om. Unde avea să ducă atâta ură ?

De Paști, rușii n-au luat nimic din casă. I-au cerut mamei ouă înroșite, pască de la biserică, cozonac și o iconiță veche, fără valoare, așezată deasupra patului meu. Ai mei rămăseseră surprinși : știau că rușii nu cred în Dumnezeu, le ordonase Stalin să fie

atei. Icoana a luat-o soldatul căruia nemții îi împușcaseră familia. După plecarea tovarășilor lui, rusul a mai zăbovit un timp. Ce se întâmpla ? Mama da semne de îngrijorare. Să ne fi pus gând rău ? Îl vede cum îngenunchează după poartă, își face cruce și scoate pe furiș din buzunarul vestonului icoana. Se ruga. A rămas în genunchi câteva minute. Întârziase de frică să nu-l vadă ai lui închinându-se. Asta era ! Stăpânul din Kremlin le interzisese credința, iar rusul n-a vrut să ia în seamă amenințările fostului student la Teologie. Durerea acestui năpăstuit i-a înmuiat mamei inima. Discreția cu care se rugase era consecința prigonirii creștinilor, cum scrie în *Biblie*, nu mai avea nici o îndoială că războiul o să ne schimbe și nouă viața. Citise în ziare despre biserici transformate în fabrici și în hambare, despre preoții din Bucovina ori Basarabia arestați și deportați din ordinul *supraomului* din Kremlin, de averi confiscate și oameni omorâți fără să fi avut vreo vină. Pe fața rusului nu văzuse decât spaimă, durere și dorință de răzbunare. O ființă desfigurată, incapabilă să-și recupereze chipul. Noaptea mi-a spus că n-a închis un ochi. Îi apărea înaintea ochilor imaginea rusului în timp ce se închina. Semăna cu o vietate hăituită. Ce-o să se-ntâmpile cu viețile noastre ? Vor arăta precum acel chip ?

Primul lucru pe care mi l-am dorit în 1970, când am primit un pașaport, a fost să văd Uniunea Sovietică. Răul care ne stăpânise după război viața venise de aici, am vrut să-i văd pe ruși la ei acasă. Excursia mi-a dat posibilitatea să-i cunosc, să-mi construiesc o opinie inspirată din realități, nu din cărți ori din spusele altora.